KANSANELÄKELAITOS
Johdon tuki

Vähä-Erkkilä Ari

LAUSUNTO

6.2.2023

Kela Diaari
17/010/2023, DARK
23/010/17

Liikenne- ja viestintävaliokunta 7.2.2023

Valtioneuvoston selonteko Suomen digitaalinen kompassi

Kansaneläkelaitoksen lausunto

Kansaneläkelaitos kiittää liikenne- ja viestintävaliokuntaa lausuntopyynnöstä ja toteaa lausuntonaan seuraavaa.

Kansaneläkelaitos kannattaa esitettyä digikompassia, mutta toteaa samalla, että se ei yksin riitä tekemään Suomesta suunnannäyttäjää globaalissa kehityksessä. Tämän toteutuminen edellyttää vieläkin määrätietoisempia toimenpiteitä yhteisten tavoitteiden asettamisessa ja niiden saavuttamisen edellyttämien muutosten läpiviennissä. Digikompassin tavoitteiden toteutuminen edellyttää yli hallinnonalarajojen menevää yhteistyötä, johon velvoitetaan myös kunnat ja hyvinvointialueet sekä yritykset. Lisäksi muutosten toimeenpano edellyttää rahoitusta, jota tulisi kohdentaa paremmin tavoitteita edistäviin toimiin, kuitenkin huomioiden, että digikompassi ei ole tyhjentävä kuvaus niistä toimista, joilla edistetään yhteiskunnan digitaalista kehittymistä maailman muuttuessa.

Kansaneläkelaitos kiinnittää valiokunnan huomiota eritysesti seuraaviin seikkoihin.

Digitaalisen osaamisen kehittäminen on kannatettavaa, joskin uhkana on polarisaation lisääntyminen tilanteessa, jossa osa kansalaisista tai asukkaista osaa toimia yhteiskunnassa ja osa jää ulkopuolelle. Kyse ei välttämättä ole digiosaamisesta vaan myös laajemmasta yhteiskunnan toimimisen ymmärtämisestä. Tulisi varmistaa, että kansalaiset ja asukkaat ymmärtävät miksi julkinen hallinto kerää tietoa ja miksi sitä siirretään toimijalta toiselle. Iso osa näistä haasteista liittyy ymmärrykseen koko yhteiskunnan toiminnasta eikä pelkästään digimaailman osaamisesta. Voi olla perusteltua pohtia, onko tarpeen erottaa digimaailmassa toimimisen osaaminen yhteiskunnassa toimimisen osaamisesta. Tähän liittyen kasvava osallisuus edellyttää kansalaisilta ja asukkailta toimintakykyä ja jaksamista käyttää palveluita sekä omaa aktiivisuutta, mitä ei kaikilta löydy kaikissa elämäntilanteissa. Jos ei ole voimia käyttää palveluita, ei ole merkitystä, sillä että osaa käyttää niitä sujuvasti.

Digitaalisen infrastruktuurin osalta yhteisten palveluiden kriittisyyteen tulisi kiinnittää enemmän huomiota. Palveluiden ja toimijoiden välisten riippuvuuksien lisääntyessä palveluissa olevien tahattomien tai tahallisten häiriöiden vaikutukset kasvavat nopeasti. Panostusta toimintavarmuuden kehittämiseen ja jatkuvaan ylläpitämiseen tulisi lisätä perinteisen kyberturvallisuustyön rinnalla. Kyse on toimintamalleista, resursseista ja suunnitelmallisuudesta, joka ei synny itsestään. Toimivan kokonaisuuden kannalta ei riitä, että palvelu on julkaistu vaan sen toimivuus on kyettävä varmistamaan koko elinkaaren ajan.

Digitaalisten julkisten palveluiden kohdalla ehdotettu elämäntapahtumiin perustuva ihmiskeskeinen julkisen hallinnon palvelumalli on kannatettava ja ehdottomasti edistettävä toimenpide. Kansaneläkelaitos kuitenkin toteaa, että se ei kata kaikkia asiakastarpeita. Valtaosalla kansalaisista ja asukkaista elämäntapahtumat ovat yksittäisiä tai niiden määrä on rajoitettu. Tällöin asiointitapahtumat on mahdollista niputtaa elämäntapahtumiksi ja siten parantaa asiakaskokemusta julkisesta hallinnosta. Osalla asiakkaista useat elämäntapahtumat kuitenkin tapahtumat yhtaikaisesti ja pitkäaikaisesti, jolloin asiakas pitää kohdata kokonaisuutena, ei joukkona erillisiä, siiloutuneita elämäntapahtumia. Tämän ongelman ratkaiseminen vaatii kokonaisvaltaisempaa otetta asiakkuudesta.

Julkisen hallinnon tulevaisuuden kannalta olennaista on myös automaation lisääminen hallinnollisessa päätöksenteossa, tähän liittyvät juridiset esteet tulisi kyetä poistamaan mahdollisimman hyvin ja ilman kohtuuttomaksi muodostuvaa investointikustannusta.

Julkisen hallinnon toiminnassa tiedon liikkuvuus on välttämätöntä, myös niissä tilanteissa, joissa kansalaisella ei ole toimintakykyä huolehtia tiedon siirron luvituksesta tai tiedon siirrosta. Kansallisesti keskitetty suostumuksenhallinta olisi ratkaisu tähän. Lisäksi teknisen tiedonvaihdon lisäksi tarvitaan turvallinen ja salassa pidettävän tiedon käsittelyyn soveltuva viestintäväline kansalaisten asioiden hoitamiseen yli organisaatiorajojen esimerkiksi viranomaisten, kuntien ja hyvinvointialueiden välillä.

Suomen digikompassin toimeenpanon varmistamiseksi poikkihallinnollisen yhteistyön ja ohjauksen roolia tulisi korostaa. Digitalisaation, datatalouden ja julkisen hallinnon kehittämisen ministerityöryhmän sekä sen työtä tukeva digitoimiston asema tulisi vakiinnuttaa ja sen rooli kirkastaa suhteessa muilla hallinnonaloilla

tehtävään digitalisaatiokehitykseen. Seurannan osalta selontekoon kirjattu vuosittainen raportointi- ja seurantasykli on liian pitkä, erityisesti poikkeamien havaitseminen ja niihin reagointi toteutuu heikosti. Lisäksi tulosten näkyvyys jää heikoksi, jos ne dokumentoidaan vain kerran vuodessa.

Ystävällisin terveisin

Kela

Ari Vähä-Erkkilä
tietohallintopäällikkö